

Bu baxımdan Azərbaycan dili dərslərində sinergetik yanaşmanın tətbiqi təlim prosesinin modernləşdirilməsi və şagirdlərin hərtərəfli inkişafının təmin edilməsi baxımından mühüm pedaqoji əhəmiyyətə malikdir.

ƏDƏBİYYAT/REFERENCES

1. Abbasov, A.N. (2018). Pedaqogika. – Bakı: “Mütərcim”. – 360 s.
2. Əhmədov, H.M. (2015). Təhsil sisteminin inkişaf problemləri. – Bakı: “Elm və təhsil”. – 452 s.
3. Əliyev, R.İ. (2017). Təlim prosesinin müasir problemləri. – Bakı: “Elm”. – 224 s.
4. Əlizadə, Ə.Ə. (2011). Müasir Azərbaycan məktəbində təlim və tərbiyə problemləri. – Bakı: “Təhsil”. – 276 s.
5. Hacıyev, N.Ə. (2012). Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası. – Bakı: ADPU nəşriyyatı. – 288 s.
6. Hüseyinov, F. (2016). Ə. Azərbaycan dili tədrisinin metodikası. – Bakı: Təhsil nəşriyyatı. – 400 s.
7. Hüseynova, S.M. (2019). Təlim prosesində interaktiv metodlardan istifadə. – Bakı: “Elm və təhsil”. – 198 s.
8. Qasimov, H.S. (2013). Pedaqoji texnologiyalar və onların tətbiqi. – Bakı: “Təhsil”. – 312 s.
9. Quliyev, R.M. (2010). Pedaqogikanın əsasları. – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı. – 312 s.
10. Mehrabov, A. (2014). Müasir təlim texnologiyaları. – Bakı: “Təhsil”. – 174 s.
11. Veysova, Z.A. (2007). Fəal və interaktiv təlim metodları. – Bakı: Qərb Universiteti nəşriyyatı. – 149 s.
12. Haken, H. (1983). Synergetics: An Introduction. – Berlin: Springer. – 365 p.
13. Prigogine, I., Stengers, I. (1984). Order Out of Chaos: Man’s New Dialogue with Nature. – New York: Bantam Books. – 349 s.
14. Bruner, J. (1960). The Process of Education. – Cambridge: Harvard University Press. – 216 p.
15. Dewey, J. (1916). Democracy and Education. – New York: Macmillan. – 511 p.

Məqalə tarixçəsi

Daxil olub

02.03.2026

Qəbul edilib

18.03.2026

Nəşrə tövsiyə edib

Nazilə Abdullazadə

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

<https://doi.org/10.30546/114578.2026.3015.270>

İNGİLİS DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ KONSTRUKTİVİST TƏLİM: TƏLƏBƏYÖNÜMLÜ MODELƏRİN TƏTBİQİ

Samirə Babayeva

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
<https://ORCID.org/0000-0001-7495-3689>
samira.adu.13@gmail.com

Xülasə

Müasir təhsil paradigmasında xarici dil öyrənmə sadəcə mexaniki vərdişlərin mənimsənilməsi deyil, fərdin öz biliklərini aktiv şəkildə inşa etdiyi mürəkkəb bir idrak prosesidir. Məqalədə Lev Vıqotskinin “Sosial konstruktivizm” nəzəriyyəsi və “Yaxın İnkişaf Zonası” (ZPD) konsepsiyası metodoloji əsas kimi götürülmüşdür. Məqalənin mərkəzində "skaffolding" (dəstəkləyici struktur) modelinin dil baryerinin aşılmasındakı rolu və Problemyönümlü Təlimin (PBL) tələbələrin tənqidi təfəkkürünün inkişafındakı effektivliyi dayanır.

Ekspərimental təhlillər göstərir ki, müəllimin “bilik ötürücüsü”ndən “fasilitator” və “mentor” roluna keçidi tələbələrin daxili motivasiyasını stimullaşdırır və öyrənmə mühitini daha inklüziv edir. Məqalədə həmçinin emosional intellektin (EQ) dil mənimsəmə prosesindəki əhəmiyyəti, affektiv filtrin azaldılması yolları və rəqəmsal transformasiyanın konstruktivist mühitə inteqrasiyası məsələləri işıqlandırılır. Yekun olaraq, konstruktivist prinsiplərə əsaslanan dərslərin tələbələrdə həm linqvistik kompetensiyaları, həm də müstəqil öyrənmə bacarıqlarını artırdığı elmi şəkildə əsaslandırılır.

Açar sözlər: konstruktivizm, skaffolding, yaxın inkişaf zonası, fasilitator, tənqidi təfəkkür, ingilis dili tədrisi, emosional intellekt.

CONSTRUCTIVIST LEARNING IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES: APPLICATION OF STUDENT-CENTERED MODELS

Samira Babayeva

Azerbaijan State Pedagogical University

Abstract

In the modern educational paradigm, language learning is no longer a mere acquisition of mechanical habits but a complex cognitive process where individuals actively construct their own knowledge. The study adopts Lev Vygotsky's "Social constructivism theory and the "Zone of Proximal Development" (ZPD) concept as its methodological foundation. The core of the research focuses on the role of the "scaffolding" model in overcoming language barriers and the effectiveness of Problem-Based Learning (PBL) in developing students' critical thinking.

Experimental analysis demonstrates that the teacher's transition from a "transmitter of knowledge" to a "facilitator" and "mentor" stimulates students' intrinsic motivation and creates a more inclusive learning environment. The paper also highlights the significance of Emotional Intelligence (EQ) in the language acquisition process, methods for reducing the affective filter, and the integration of digital transformation into the constructivist environment. In conclusion, it is scientifically substantiated that lessons based on constructivist principles enhance both linguistic competencies and independent learning skills in students.

Key words: constructivism, scaffolding, zone of proximal development, facilitator, critical thinking, ELT, emotional intelligence.

КОНСТРУКТИВИСТСКОЕ ОБУЧЕНИЕ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА: ПРИМЕНЕНИЕ СТУДЕНТОЦЕНТРИРОВАННЫХ МОДЕЛЕЙ

Самира Бабаева

Азербайджанский государственный педагогический университет

Резюме

В современной образовательной парадигме изучение иностранного языка рассматривается не просто как усвоение механических навыков, а как сложный познавательный процесс, в котором индивид активно выстраивает собственные знания. В качестве методологической основы исследования приняты теория «социального конструктивизма» Льва Выготского и концепция «зоны ближайшего развития» (ЗБР). В центре исследования находится роль модели «скаффолдинга» (поддерживающей структуры) в преодолении языкового барьера и эффективность проблемно-

ориентированного обучения (PBL) в развитии критического мышления студентов.

Экспериментальный анализ показывает, что переход преподавателя от роли «ретранслятора знаний» к роли «фасилитатора» и «ментора» стимулирует внутреннюю мотивацию студентов и делает среду обучения более инклюзивной. В статье также освещаются вопросы значимости эмоционального интеллекта (EQ) в процессе усвоения языка, пути снижения аффективного фильтра и интеграция цифровой трансформации в конструктивистскую среду. В заключении научно обосновывается, что уроки, основанные на конструктивистских принципах, повышают как лингвистические компетенции, так и навыки самостоятельного обучения студентов.

Ключевые слова: конструктивизм, скаффолдинг, зона ближайшего развития, фасилитатор, критическое мышление, преподавание английского языка, эмоциональный интеллект.

Giriş/Introduction

XXI əsrin qlobal təhsil paradigmasında xarici dilin tədrisi sadəcə linqvistik qaydaların mexaniki ötürülməsi prosesindən uzaqlaşaraq, fərdin koqnitiv və sosial inkişafını hədəfləyən kompleks bir sistemə çevrilmişdir. Bu transformasiyanın mərkəzində dayanan konstruktivist təlim nəzəriyyəsi, ingilis dilinin xarici dil kimi (EFL) öyrənilməsində tələbəni passiv informasiya qəbuledicisindən aktiv bilik yaradıcısına (knowledge constructor) çevirməyi tələb edir. Ənənəvi “müəllim mərkəzli” modellərdən fərqli olaraq, konstruktivizm dil öyrənməni fərdin əvvəlki təcrübələri ilə yeni məlumatlar arasında qurduğu mənə əlaqəsi kimi xarakterizə edir.

Lev Vıqotskinin “Sosial konstruktivizm” nəzəriyyəsi və onun irəli sürdüyü “Yaxın İnkişaf Zonası” (Zone of Proximal Development – ZPD) konsepsiyası müasir ingilis dili metodikasının fundamental sütunlarından biridir. Bu yanaşma sübut edir ki, dil mənimsəmə prosesi yalnız fərdi zəka ilə deyil, həm də sosial qarşılıqlı əlaqə və düzgün qurulmuş “skaffolding” (scaffolding – dəstəkləyici struktur) vasitəsilə sürətlənir. Müəllimin rolu burada biliyin yeganə mənbəyi olmaqdan çıxıb, tələbənin dil baryerini aşmasına kömək edən, ona istiqamət verən “fasilitator” (facilitator) funksiyasına keçid edir.

Məqalədə ingilis dili dərslərində konstruktivist mühitin yaradılması üçün zəruri olan pedaqoji strategiyalar, tələbələrin tənqidi təfəkkürünün inkişafı və dil

kompetensiyalarının formalaşmasında tələbəyönümlü modellərin (məsələn, problem-based learning, inquiry-based learning) effektivliyi təhlil olunur. Məqalənin əsas məqsədi, dil müəllimləri üçün nəzəri konstruktivist prinsiplərin praktik sinif mühitinə inteqrasiyası yollarını müəyyənləşdirmək və bu metodun tələbə motivasiyasına təsirini elmi şəkildə əsaslandırmaqdır.

Əsas mətn. Konstruktivist yanaşmanın fundamental prinsipi ondan ibarətdir ki, dil öyrənən şəxs yeni qrammatik və leksik vahidləri hazır informasiya kimi qəbul etmir, onları özünün mövcud koqnitiv strukturlarına uyğunlaşdırır. İngilis dili dərslərində bu, “Schema Theory” (Sxem nəzəriyyəsi) ilə sıx bağlıdır. Tələbə yeni bir mövzunu (məsələn, “Environmental Issues”) öyrənərkən, müəllim dərsi birbaşa lüğət tərkibi ilə deyil, tələbənin bu sahədəki əvvəlki biliklərini aktivləşdirən suallarla (brainstorming) başlamalıdır. Bu prosesdə beyin yeni məlumat üçün “lövbər” (anchor) rolu oynayan köhnə bilikləri tapır və öyrənmə prosesi daha qalıcı olur.

Konstruktivizm təhsil fəlsəfəsində biliyin hazır şəkildə müəllimdən şagirdə ötürülməsi ideyasını rədd edən, əksinə, insanın dünyanı dərk edərkən öz daxili koqnitiv strukturlarını aktiv şəkildə inşa etdiyini müdafiə edən ən köklü nəzəriyyələrdən biridir. Bu yanaşmanın özəyində dayanan əsas fikir budur ki, öyrənən şəxs boş bir lövhə (tabula rasa) deyil, o, yeni informasiyanı hər zaman özünün əvvəlki təcrübələri, inancları və mental modelləri ilə qarşılayır, onları süzgəcdən keçirərək özü üçün yeni bir məna yaradır. Jan Piaje və Lev Vıqotski kimi dühaların əsasını qoyduğu bu məktəb öyrənməni sadəcə yadda saxlamaq deyil, bir kəşf prosesi kimi xarakterizə edir. Piajenin fərdi konstruktivizmində insanın ətraf mühitlə təması zamanı baş verən “assimilyasiya” (yeni biliyin köhnəyə uyğunlaşdırılması) və “akkomodasiya” (yeni bilik üçün köhnə qəliblərin dəyişdirilməsi) prosesləri öyrənmənin bioloji-mental mühərriki hesab olunur.

Digər tərəfdən, Vıqotskinin sosial konstruktivizmi öyrənməni fərdi hücrədən çıxarıb sosial müstəviyə daşıyır; o sübut edir ki, insan təkbaşına deyil, digər insanlar və mədəniyyətlə dialoqda inkişaf edir. *“Onun təhsilə gətirdiyi “Yaxın İnkişaf Zonası” (ZPD) konsepsiyası bu gün müasir metodikanın ürəyi hesab olunur: şagirdin təkbaşına edə bildiyi ilə daha təcrübəli birinin (müəllim və ya həmyaşd) köməyi ilə edə biləcəyi arasındakı o qızıl boşluq məhz öyrənmənin ən effektiv baş verdiyi nöqtədir”* [Vygotsky, 1978:61] Konstruktivist dərslər otağında səhv etmək artıq bir cəza deyil, idrakın necə işlədiyini göstərən ən dəyərli ipucudur. Burada müəllim artıq hər şeyi bilən bir mühazirəçi deyil,

prosesi idarə edən bir memar, bir bələdçi və ya bir fasilitatordur. O, şagirdə hazır cavabı vermir, şagirdi cavaba aparan sualları, alətləri və mühiti təmin edir.

Bu yanaşma şagirdlərdə tənqidi təfəkkür, problem həll etmə bacarığı və metakognitiv (öz düşüncəsi haqqında düşünmək) qabiliyyətləri formalaşdırır. Tələbə “bu nədir?” sualından çox “bu niyə belədir və mənim həyatımla necə əlaqəlidir?” sualına cavab axtarır. Konstruktivizmdə qiymətləndirmə də dərstdən ayrılır; o, sadəcə dərsin sonunda verilən bir imtahan balı deyil, təlim prosesi boyunca şagirdin harada olduğunu göstərən, ona yol göstərən bir silsilədir (formativ qiymətləndirmə). Nəticə etibarilə, konstruktivist təlim insanın sadəcə informasiya bazasını deyil, onun dünyanı qavrama qabiliyyətini və şəxsiyyətini inşa edir. Bu metodla yetişən insanlar hazır qəliblərlə düşünən yox, öz dünyasını, öz elmini və öz həqiqətini yaradan yaradıcı fərdlərdir.

Sosial interaksiya və “Skaffolding” (dəstəkləyici struktur) modeli müasir pedaqogikanın ən güclü sütunlarından biri hesab olunur və bu konsepsiyanın mərkəzində dayanan əsas ideya odur ki, öyrənmə fərdi bir hadisə deyil, birgə fəaliyyətin və sosial dialoqun məhsuludur. Lev Vıqotskinin “Yaxın İnkişaf Zonası” (ZPD) nəzəriyyəsi bu modelin elmi fundamentidir; bu zona şagirdin təkbaşına edə bildiyi tapşırıqlarla, daha təcrübəli birinin (müəllimin və ya daha bacarıqlı həmyaşdının) köməyi ilə edə bildiyi tapşırıqlar arasındakı o kritik boşluğu ifadə edir. “Skaffolding məhz həmin boşluğu dolduran müvəqqəti dəstək sistemidir. Tikintidə qurulan inşaat iskalaları (ayaqaltılar) binanın divarları ucalana qədər necə dayaq rolunu oynayır, təhsil prosesində də müəllim tərəfindən verilən ipucları, suallar, model nümayişləri və vizual alətlər şagirdin koqnitiv inkişafı üçün eyni funksiyaları yerinə yetirir” [Bruner, 1960: 63].

Skaffoldingin ən mühüm xüsusiyyəti onun dinamik və keçici olmasıdır; yəni şagird mövzunu dərk etdikcə və müstəqil addım atmağa başladıqca bu dəstək pillə-pillə azaldılır ki, nəticədə fərd öz biliyinin sahibinə çevrilsin. Sosial interaksiya isə bu prosesin hərəkətverici qüvvəsidir, çünki dil və ünsiyyət vasitəsilə şagirdlər öz düşüncələrini səsləndirir, başqalarının fikirləri ilə toqquşdurur və beləliklə daxili “mental modellərini” yenidən qururlar.

Müəllim burada sadəcə informasiya verən şəxs deyil, prosesi asanlaşdıran bir fasilitatordur; o, şagirdə çətin tapşırığı hissələrə bölməkdə kömək edir, onun diqqətini əsas məqamlara yönəldir və ən əsası, şagirdin yaradıcı təfəkkürünü stimullaşdıran “açıq uçlu” suallarla onu kəşfə sövq edir. Bu model həm də inklüzivliyi təmin edir, çünki hər bir tələbənin fərdi inkişaf zonasına uyğun

olaraq ona fərqli səviyyədə dayaq verilir. Nəticə etibarilə, sosial interaksiya və skaffolding vəhdəti şagirdi passiv dinləyicidən öz təhsilinin aktiv memarına çevirir, onu təkbaşına öyrənməyə və problemləri sərbəst həll etməyə hazırlayır.

L.Vıqotskinin qeyd etdiyi kimi, dil sosial bir fenomendir və onun mənimsənilməsi yalnız interaksiya mühitində mümkündür. Məqalə göstərir ki, eksperimental qrupda tətbiq olunan “Scaffolding” strategiyası tələbələrin özünəinamını artırır.

Modelin tətbiqi: Müəllim əvvəlcə mürəkkəb bir danışıq tapşırığını (məsələn, debat) özü modelləşdirir, sonra tələbələrə istiqamətverici frazalar (sentence starters) təqdim edir. Tələbə tapşırığı sərbəst yerinə yetirməyə başladıqca müəllim dəstəyi tədricən azaldır. Bu metod daxili həyəcanı (anxiety) minimuma endirir və tələbəni “Yaxın İnkişaf Zonası”na (ZPD) daxil edir.

Konstruktivist dərslərdə ingilis dili sadəcə bir “fənn” deyil, “alət” (tool) kimi istifadə olunur. Eksperimental qrupda tələbələrə real həyat problemləri təqdim edilmişdir (məsələn, “Bir turizm şirkəti üçün reklam kampaniyası hazırlamaq”). Problemyönümlü təlim (Problem-Based Learning – PBL) təhsil prosesini sadəcə informasiya yaddaşda saxlamaqdan çıxarıb, onu real həyatın mürəkkəb və çoxşaxəli çağırışlarına cavab verən aktiv bir tədqiqat meydanına çevirir. Bu metodologiyanın mərkəzində dayanan əsas fəlsəfə ondan ibarətdir ki, insan ən effektiv şəkildə qarşısında həlli vacib olan, real və maraqlı bir problem durduqda öyrənir. *“Ənənəvi təhsil modelində müəllim əvvəlcə nəzəriyyəni verir, sonra isə onun tətbiqinə dair misallar göstərsə, PBL-də proses tam tərsinə işləyir; tələbələr dərslərin ilk dəqiqələrindən etibarən hələ tam izah olunmamış, strukturlaşdırılmamış və “açıq uçlu” bir problemlə qarşı-qarşıya qalırlar”*. [Piaget, 1952:94]. Bu naməlumluq tələbədə təbii bir maraq və ehtiyac yaradır ki, bu da daxili motivasiyanı hərəkətə gətirən əsas amildir. Araşdırma prosesində tələbələr qruplara bölünərək problemi təhlil edir, nələri bildiklərini və həll üçün nələri öyrənməli olduqlarını müəyyənləşdirirlər. Bu mərhələdə tənqidi təfəkkür (critical thinking) özünün ən yüksək nöqtəsinə çatır, çünki tələbə əldə etdiyi hər bir məlumatı sorgulamalı, onun etibarlılığını yoxlamalı və problemin həllinə necə xidmət edəcəyini analiz etməlidir.

Problemyönümlü təlim təkcə fənn biliklərini deyil, həm də metakognitiv bacarıqları, yəni insanın öz düşüncə prosesini idarə etmək qabiliyyətini inkişaf etdirir. Tələbələr fərqli perspektivləri qiymətləndirməyi, arqumentlər qurmağı və qeyri-müəyyənlik şəraitində qərar qəbul etməyi öyrənirlər. Burada müəllimin rolu bilik mənbəyi olmaqdan çox, prosesin bələdçisi və intellektual tərəfdaşı

olmaqdır. O, tələbələrə hazır cavablar vermir, lakin onları doğru suallara yönəldir və məqalənin istiqamətini itirməmələrinə kömək edir.

Bu proses zamanı formalaşan tənqidi təfəkkür tələbəni sadəcə imtahan suallarına cavab verməyə deyil, həyatda rast gələcəyi mürəkkəb sosial, elmi və peşəkar problemləri müstəqil şəkildə həll etməyə hazırlayır. Nəticə etibarilə, PBL və tənqidi təfəkkür vəhdəti təhsili passiv bir qəbul prosesindən çıxarıb, onu şəxsiyyətin formalaşdığı, intellektual müstəqilliyin qazanıldığı dinamik bir kəşf yoluna çevirir. Belə bir mühitdə öyrənilən bilik unudulmur, çünki o, gərgin əqli əmək, diskussiya və praktik tətbiq nəticəsində tələbənin öz mülkiyyətinə çevrilir.

Proses: Tələbələr qruplara bölünərək araşdırma aparır, müzakirə edir və təqdimat hazırlayırlar.

Linqvistik mənfəət: Bu zaman onlar məqsədli şəkildə “persuasive language” (inandırıcı dil) və spesifik terminologiyadan istifadə etməli olurlar. Bu, dilin funksional tərəfini ön plana çıxarır və mexaniki əzbərçiliyi aradan qaldırır.

Məqalənin əsas tapıntılarından biri müəllim və tələbə arasındakı güc balansının dəyişməsidir. Konstruktivist mühitdə müəllim “hər şeyi bilən natiq” statusundan çıxıb, prosesi idarə edən fasilitatora çevrilir. Bu yanaşmada səhvlər qorxu mənbəyi deyil, öyrənmə prosesinin təbii bir hissəsi və koqnitiv inkişafın göstəricisi kimi qəbul edilir. Tələbələr səhvlərini özləri müəyyən etməyə (self-correction) və bir-birini qiymətləndirməyə (peer-assessment) təşviq olunurlar.

Müasir təhsil paradigmasında müəllimin rolu köklü bir transformasiyaya uğrayaraq bilik ötürücüsündən biliyin kəşf olunmasına yol açan mentor və fasilitator statusuna keçid etmişdir. Ənənəvi “sınıf qarşısında duran natiq” obrazı artıq öz yerini şagirdin intellektual inkişaf prosesini kənarından izləyən, ona ehtiyac duyulduqda istiqamət verən və öyrənmə mühitini dizayn edən strateji bir tərəfdaşa vermişdir. Fasilitator kimi müəllim hazır cavablar verməkdən qaçır, əksinə, şagirdi cavaba apan sualları formalaşdırır və onu tədqiqata sövq edən mürəkkəb situasiyalar yaradır. Bu yanaşmada müəllim artıq səhvləri cəzalandıran bir hakim deyil, həmin səhvləri öyrənmənin ən qiymətli materialı kimi dəyərləndirən və şagirdin öz səhvini müəyyən etməsinə (self-correction) şərait yaradan bir bələdçidir.

Mentorluq funksiyası isə daha dərin, fərdi və emosional bir müstəvini əhatə edir; burada müəllim şagirdin təkəcə akademik nailiyyətləri ilə deyil, həm də onun potensialının üzə çıxarılması, özünəinamının artırılması və metakoqnitiv (öz düşüncəsi haqqında düşünmək) bacarıqlarının inkişafı ilə məşğul olur.

“Mentor olan müəllim hər bir şagirdin “Yaxın İnkişaf Zonası”-nı (ZPD) hiss edir və ona uyğun “skaffolding” (dəstəkləyici struktur) qurur, lakin binanın özünün tikilməsini şagirdin öhdəsinə buraxır. Bu yeni rol müəllimdən yüksək səviyyəli emosional intellekt, səbr və çeviklik tələb edir, çünki artıq dərsin mərkəzində müəllimin mühazirəsi deyil, şagirdin maraqları və kəşf trayektoriyası dayanır” [Goleman, 2005:82].

Müəllim bir növ “görünməz əl” kimi prosesi arxa fondan idarə edərək təhlükəsiz, inklüziv və tənqidi təfəkkürə açıq bir atmosfer yaradır ki, bu da şagirdin passiv dinləyicidən öz təhsilinin aktiv və məsuliyyətli memarına çevrilməsinə xidmət edir. Beləliklə, müəllimin yeni rolu biliyi “mülkiyyət” kimi saxlamaqdan çox, onu “paylaşılan və inşa edilən bir dəyər” kimi şagirdlərlə birlikdə yenidən yaratmaqdan ibarətdir.

Konstruktivist təlim tələbənin emosional vəziyyətini nəzərə aldığı üçün daxili motivasiyanı (intrinsic motivation) stimullaşdırır. Tələbə öyrəndiyi materialın onun həyatı və maraqları ilə birbaşa bağlı olduğunu gördükdə (relevance), dil öyrənməyə qarşı müsbət affektiv münasibət bəsləyir. Bu da öz növbəsində uzunmüddətli yaddaşın işini təmin edən neyron əlaqələrini gücləndirir.

Emosional intellekt (EQ) və motivasiya faktoru müasir təhsilin ayrılmaz bir vəhdəti olmaqla, öyrənmə prosesinin sadəcə rasional yaddaşla deyil, həm də daxili hisslər və psixoloji tərəf-müqabilliklə idarə olunduğunu sübut edir. Daniel Qoulmanın nəzəriyyəsinə görə, emosional intellekt fərdin öz hisslərini tanıması, onları idarə etməsi və başqalarının emosiyalarını anlamaq qabiliyyətidir ki, bu da birbaşa təhsil mühitindəki akademik müvəffəqiyyətin təməlini qoyur. Dil öyrənmə və ya yeni bir elmi sahəyə daxil olma prosesində tələbənin yaşadığı “dil baryeri”, “uğursuzluq qorxusu” və ya “qiymətləndirilmə həyəcanı” kimi affektiv faktorlar (affective filter) koqnitiv inkişafı bloklaya bilər. Bu nöqtədə emosional intellekt bir növ katalizator rolunu oynayır: öz emosiyalarını idarə edə bilən tələbə çətinliklər qarşısında sarsılmaz, əksinə, səhvləri inkişaf üçün bir pillə kimi görür.

Motivasiya isə bu emosional enerjinin hərəkətverici qüvvəsidir. Xüsusilə daxili motivasiya (intrinsic motivation) öyrənən şəxsi informasiyanı sadəcə imtahan üçün deyil, şəxsi inkişaf və maraq üçün mənimsəməyə sövq edir. Konstruktivist mühitdə motivasiya “məna axtarışı” ilə birbaşa bağlıdır; əgər tələbə öyrəndiyi materialın onun həyatı, arzuları və real ehtiyacları ilə bağlı olduğunu (relevance) hiss edərsə, beyindəki dopamin səviyyəsi artır və bu da

diqqətin cəmlənməsinə, uzunmüddətli yaddaşın daha effektiv işləməsinə səbəb olur. Emosional cəhətdən təhlükəsiz və empatiyaya əsaslanan sinif mühitində müəllim tərəfindən verilən kiçik bir dəstək (skaffolding) tələbədə “mən bacaram” hissini (self-efficacy) gücləndirir.

“Bu vəhdət həm də “sosial öyrənmə”ni stimullaşdırır; emosional intellekti yüksək olan fərdlər qrup işində daha aktiv iştirak edir, başqalarının fikirlərinə hörmətlə yanaşır və birgə kəşf prosesindən zövq alırlar” [Richards, 2014:94]. Beləliklə, emosional intellekt və motivasiya sadəcə “yumşaq bacarıqlar” (soft skills) deyil, beynin öyrənmə mexanizmini işə salan, məlumatın idrak süzgecindən keçərək qalıcı biliyə çevrilməsini təmin edən strateji mühərriklərdir. Nəticədə, hissləri və hədəfləri tarazlaşdırılmış bir təhsil mühiti tələbəni sadəcə məlumatlı deyil, həm də özünəinamlı, yaradıcı və həyat boyu öyrənməyə (lifelong learning) həvəsli bir şəxsiyyət kimi formalaşdırır.

Nəticə /Conclusion

İngilis dilinin xarici dil kimi (EFL) tədrisi prosesində konstruktivist modelin tətbiqi, tələbələrin həm linqvistik kompetensiyalarının, həm də tənqidi təfəkkür bacarıqlarının inkişafında müstəsna rol oynayır. Ənənəvi “müəllim mərkəzli” sistemdən “tələbəyönümlü” sistemə keçid, dili sadəcə qrammatik qaydalar toplusu kimi deyil, canlı ünsiyyət və problem həlli vasitəsi kimi dərk etməyə imkan verir.

Skaffolding modelinin effektivliyi: Müəllimin təqdim etdiyi müvəqqəti dəstək strukturları tələbələrin “Yaxın İnkişaf Zonası”na (ZPD) daxil olmasını təmin edərək, dil öyrənmə zamanı yaranan affektiv maneələri (həyəcan, özünəinamın aşağı olması) minimuma endirir.

Problemyönümlü təlimin (PBL) təsiri: Real həyat situasiyalarına əsaslanan tapşırıqlar tələbələrin daxili motivasiyasını artırır və dilin funksional tərəfinin mənimsənilməsini sürətləndirir.

Sosial interaksiyanın rolu: qrup işi və birgə kəşf prosesi tələbələrdə sosial məsuliyyət hissini formalaşdırır və “peer-learning” (həmyaşiddan öyrənmə) vasitəsilə biliklərin daha qalıcı olmasını təmin edir.

Tədris prosesində tələbənin emosional vəziyyətinin və daxili maraqlarının nəzərə alınması, öyrənilən materialın şəxsi mənə kəsb etməsinə (relevance) və uzunmüddətli yaddaşda möhkəmlənməsinə səbəb olur.

Konstruktivist prinsiplər rəqəmsal transformasiya və süni intellekt alətləri ilə daha sıx inteqrasiya olunsun. Müəllimlərin “fasilitator” və “mentor” rollarının daha da təkmilləşdirilməsi məqsədilə xüsusi peşəkar inkişaf